

Kikelt-e már a kígyótojás?

Hajdu Szabolccsal, Mélyi Józseffel,
Radnóti Sándorral beszélget Herskovits Eszter*

P. Szűcs Julianna A NER stílusa, ízlése, kánonja. Enigmatikus munkacím. Ma esti beszélgetőtársaink Hajdu Szabolcs filmrendező, Radnóti Sándor esztéta és Mélyi József művészettörténész. Csapjunk bele!

Herskovits Eszter *Juli a kánont említette, ez a kiindulópontunk. Az Orbán-rezsim fő célja a kezdetektől a kánonalapítás. Csak egy adalék: Orbán már a 2009-es kötcsei beszédében, még ellenzékben meghirdette a kultúrharcot. Arról beszélt, lehetséges, hogy a „baloldalon” vannak nagyon tehetséges írók, de ahogy fogalmazott, íróként lehet, hogy nem mondtak csődöt, de elítélték igenis csődöt mondtak, ezért elitváltás szükséges. Ezt követték a tettek. Sok új intézmény született, a Művészeti Akadémiától kezdve hosszán lehetne sorolni. Kezdődött a Nemzeti Színházban a vezetőváltással. Kristóf Luca szociológus kutatja ennek a kultúrharcnak a történetét. Arra a következtetésre jutott, hogy a tizenkét év alatt az új intézmények és az új pályázati feltételek ellenére sem sikerült új kánont alakítani.*

Radnóti Sándor Ez elég egyértelmű, csak körül kell nézni, és azt látja az ember, hogy az új kánon nem

született meg. Nem záródtak ki a régi, jelentős figurák és nemigen kerültek be új, jelentős figurák. De mielőtt ennek taglalásába belekezdnék, azt mondanám, hogy a tizenkét év alatt rendkívüli kulturális zuhanás történt, amely nemcsak a NER-re igaz, hanem mindannyiunkra, az egész magyar kultúrára. Nagyon rossz állapotban van a magyar kultúra, és ugyan ennek valószínűsíthetően a Nemzeti Együttműködés Rendszere az oka, de mi magunk is benne vagyunk. Benne vagyunk abban az értelemben, hogy olyan kérdésekre kell válaszolnunk, amelyekről azt gondoljuk, hogy ötven-száz évvel ezelőtt megvitatták, lezárták és nem kell újra felvetni őket. Most mégis újra végig kell gondolnunk, ez tapasztalatom szerint hihetetlenül butítja az embert. Aki erre nem hajlandó, az pedig bezárkózik, és apátia áldozata lesz. Szóval az az újítási kedv, gondolkodási kedv, ami jellemez egy kulturális fénykort vagy egy jelentős kulturális korszakot, mintha eltűnt volna. Természetesen továbbra is vannak jelentős figurák a legkülönbözőbb részében a magyar kultúrának, de a magyar kultúra összeteljesítménye szerintem csökkent az elmúlt tizenkét év alatt.

Hajdu Szabolcs Elhangzott a bevezetőben, hogy az új elit kialakítása volt a terv. De a kultúra nem kér a kialakításból. Nem az emberek nem kérnek belőle, hanem a kultúra.

* Hajdu Szabolcs Balázs Béla-díjas filmrendező, forgatókönyvíró, színész, Mélyi József művészettörténész, lapunk kritikus, Radnóti Sándor esztéta. A beszélgetésre 2023. március 29-én került sor Budapesten a Benczúr utcai Szakszervezetek Házában.

Egyszerűen nem ilyen a természete. A kultúra kialakul. A kultúrpolitika feladata az lenne, hogy nyomon követi a kortárs kultúra organikus fejlődését és elősegíti ezt a folyamatot. Ha nem ezt teszi, akkor ez a fejlődés megtorpan, vagy teljes mértékben leépül, mint ahogy az elmúlt tíz évben történt. Most a legsötétebb éjszaka kezdett leszállni a filmre és a színházra is. Az egyik ok az, hogy megfojtották azokat a kis közösségi műhelyeket, amelyekben az alkotók egymást tudják inspirálni. Eltűntek a találkozóhelyek, a fesztiválok. Megszüntették a műhelytámogatásokat, felszámolták a közösségi tereket, ellehetetlenítették a vidéki színházi turnékat. Rendkívül megnehezítették a pályát, de az organikus fejlődés által kialakult kánont nem lehet teljes mértékben felszámolni mert maga a társadalom hozta létre és nem a politika, és a társadalom mindig újra fogja teremteni a politikától függetlenül. A jelenlegi kurzus által támogatott művek zöme nincs szinkronban azzal, ami a világban történik. A jelen időben érvénytelen, szakmailag pedig sokszor értékelhetetlen. Ha a filmeket nézem, annyi látható, hogy nagyon-nagyon sokba kerültek, de pontról pontra meg lehet mondani, hogy szakmai szempontból mitől nem jók. Lehet aztán azzal jönni, amikor egy fércmű nem nyer egy-egy fesztiválon, hogy a magyar film ellen összefogott az úgynevezett európai balliberális háttérhatalom, vagy hogy van valamilyen furcsa közösség, akik őket megtámadják. Ez paranoia. Tehetség nélkül, szakmai felkészültség nélkül nem lehet semmit felmutatni. Odatolhatnak akármennyi pénzt, nem fogja megoldani. Mert eddig sem

történt meg. Én örülnék a legjobban, hogyha a Petőfi-filmből lenne valami, de szkeptikus vagyok. Láttam a trailerét.

Mélyi József Én egy kicsit máshol fognám meg. Egyrészt ahhoz csatlakoznék, hogy a kultúra ugyanúgy, ahogy a kánon is, állandóan alakul. Azt gondolom, a kánon nagyjából olyan, mint egy felhő, tehát nem nagyon tudjuk befolyásolni, legfeljebb belelövünk, hogy essen az eső. Akkor egy ideig esik, de ha nincs elég muníciónk, akkor nem tudjuk a formáját nagyon befolyásolni. De ami ennél érdekesebb, és amire a köztéri szobrászat vagy a köztéri emlékművek kapcsán jöttem rá, hogy valójában itt nem intézményekről van szó, hanem a legtöbb területen csak hivatalokat hoztak létre. A Magyar Művészeti Akadémia inkább működik hivatalként, semmint intézményként, és azt gondolom, hogy a filmnél is hasonló a helyzet. Tehát nem arról van szó, hogy itt korrekt vagy koherens jövőképpel rendelkező, tudást továbbadó és tudást gyártó és ezt lehetővé tevő szervezetek jönnének létre, hanem egyszerűen olyanok, amelyeknek a vezetői kezelni, tiltani, rosszabb esetben elfojtani akarnak dolgokat. Ez itt a legfurcsább probléma, ami a rendszer lényegéből fakad, hogy nem hoznak létre igazi intézményeket. Ha megnézzük, tulajdonképpen ez alatt a tizenhárom év alatt nyugodtan létre lehetett volna hozni egy olyan intézményt, amelyik kezeli például a köztéri szobrászat ügyét. Ugyanakkor Budapesten még mindig a Budapest Galéria az, ami gúzsba kötve ugrabugrál, mert semmiféle jogköre nincs, és országosan meg pláne nincsen senkinek

semmilyen jogköre. Tehát nem alapítottak semmi olyasmit, ami esetleg egy új kánon vagy egy új köztéri esztétikai összefüggésrendszer létrehozására jó lenne. Ad hoc döntések vannak, különböző szereplők kitálnak valamit és ha az megfelel a legfelsőbb vezetés igényeinek, akkor akadálytalanul átmegy mindenféle szűrőn és nemzetstratégiai érdekből felépül.

Herskovits *Az a kérdés, hogy miért nincsenek igazi intézmények. Pénz lenne rá, igény olyan szinten van, hogy alakítani akar egy új kánont a NER, akarja, hogy legyen egyfajta kultúra, az ő értelmezésében vett kultúra, ami megfelel az ideológiai rendszerének. De ez természeténél fogva nem működik, mert nem lehet ilyen szinten átideologizált, átpolitizált intézményeket működtetni, vagy lehetne akár ezt jól is működtetni, csak nem teszik?*

Radnóti Erre nagyon egyszerű válaszolni. Azért nem születnek intézmények abban az értelemben, hogy új akadémia, új írószövetség, új bármilyen asszociáció, mert ehhez szabad kritikai légkör kellene. Kifejezetten tiltva van, hogy féljünk a tiltásoktól, de ezzel szemben a rendszer az első pillanattól kezdve világossá tette néhány nagy szimbolikus intézkedésben, például az Alkotmánybíróság szárnyainak megszegésében, hogyha nem kedvére való döntést hoz, vagy nem kedvére való kezdeményezést hoz, akkor megnézheti magát. Megnézhetette magát a Ferihegy elnevezésről szóló vitában a Földrajzinév-bizottság, megnézhetette magát legutóbb az orvosi kamara. Tehát az, ami

feltételezne egy termékeny és innovatív kultúrát, ahhoz először is valóban csak szervezetek vannak, és nincsenek kulturális, a szó magas értelmében kulturális intézmények. A másik probléma az ideológiával van, nevezetesen azzal, hogy a NER ideológiája nagy részben titkos ideológia, amely összekacsintással, utalásokkal mutatja meg magát, nevezetesen azt, amit Tamás Gáspár Miklós kifejezésével posztfasizmusnak lehet nevezni vagy etnikai nacionalizmusnak. Ennek a végső konzekvenciáját teljes nyíltsággal nem vállalják, ezzel szemben állandóan utalnak rá. Ha valaki kimondja az iskolatitkot, vagy kimondja, hogy a király meztelen, akkor jön az álfelháborodás, a műfelháborodás. Ez egy kifejezetten rossz légkör arra, hogy a köztéri szobroktól kezdve a festészetig vagy a költészetig valamilyen ideológiának a szó megint magasabb értelmében helye vagy tere lehessen.

P. Szűcs Bocsánat, lenne egy közbetett kérdésem. Hogyan lehetséges az, hogy ennél represszívebb légkörben is, akár a magyar kultúrában is voltak olyan időszakok, amelyekben nagyon jó művek születtek. Az intézményeket nem most találták ki, voltak erre példák '90 előtt is. Mindazonáltal a kultúra valahogy másképpen működött, tehát van valami titok abban, hogy a kultúra lejtőre került. Ezenkívül van valami, ami a társadalom és a kultúra közötti végzetes hasadásra utal. Egyszerűen nem értem, hogy mi történt.

Radnóti Mert a másik oldalon sincs új ideológia. Bocsánat, hogy egy pillanatig még magamnál tar-

tom a szót, nagyon nehéz megnevezni, hogy mi az, amit kritizálunk, és ezért állandóan túlzásokba esünk. Emlékszem arra, hogy a NER első pillanatától kezdve ment az a játék, hogy hát ez aztán már nem demokrácia, és aztán eltelt öt év, és akkor megint csak azt mondtuk, hogy ez aztán már nem demokrácia. Nevezük diktatúrának. Nyilvánvalóan túlzás diktatúrának nevezni. Nincsenek rá pontos szavaink. Sokan a fasizmussal azonosítják. Többen analógiákat hoznak a fasizmus valódi tombolásával, ezek nyilvánvalóan abszurdumok. Tehát a kritikai oldalnak sincsen meg a kritikai készlete arra, hogy magabiztosan megszólaljon. És ez az oka annak, hogy represszívebb, tehát jobban meghatározható, Brechttel szólva, morálisan jobb időkből sokkal nagyobb kulturális kibontakozás volt lehetséges, így a Horthy-korszakban, a Kádár-korszakban.

Herskovits *Még egy kicsit közbevetőleg: itt arról van szó, cáfoljanak meg, ha nem így van, hogy az átkosban nem voltak ennyire élesen elválasztva azok, vagy hát legalábbis nem ilyen szinten tudtak perifériára kerülni azok, akik ideológiailag nem felelnek meg. Említsük Szabó Magda példáját, aki egyszer nem kapott meg egy díjat, és a perifériára került, majd valamilyen szinten kárpótolta a rendszer, és kapott végül egy díjat. Tehát előbb-utóbb el lehetett érni, hogy ha valaki tényleges teljesítményt nyújt, akkor azt a rendszer valamilyen szinten támogassa. Most az van, hogy elfogadtak öt filmet, és hármat végül kidobtak a Nemzeti Filmintézetből, mert nem tetszett nekik, vagy hát ahogy Demeter Szilárd*

szokott fogalmazni, nem illeszkedett az Alaptörvény horizontjába. Ez már szerintem egy lépés hátra, nem?

Hajdu Ahhoz, hogy működőképes intézmények legyenek, ismerni kéne a közeget, mert az intézmény arról kéne, hogy szóljon, hogy kezel, segíti, becsatornázza, organizálja, amit a kultúra termel, és ez mindig rendkívül tág és szerteágazó. Ezek az új intézmények nem látják el ezt a funkciót, hivatalnak lehetne inkább nevezni őket. Nem tudom, hányszor kellett például az elmúlt húsz-harminc évben elmagyarázni újra és újra mindig az újabb és újabb vezetőknél, akik mindig ugyanazzal az ötlettel jöttek, hogy a magyar filmet úgy kell felvirágoztatni, hogy végre legyenek rentábilis filmek, hogy ilyen nincs. Ezt el kell felejtetni, mert kicsi az ország és a nyelv. Nem tudsz olyan filmet létrehozni, amelyik nyereséges lenne. Megint ezt hallom, újra ezt halljuk, hogy most már itt az idő, hogy végre a közönségnek készüljenek a filmek, és pontosan tudjuk, hogy ezek a filmek, amelyek elkészülnek, az úgynevezett közönségfilmek, rengeteg pénzbe kerülnek, de soha nem hozzák vissza az árukat. A pénz egy teljes mértékben bukó vállalkozásba van beletöltve és nem a kultúrába. Egy bukó vállalkozásba. Nem jön vissza. Tehát az a négy és fél milliárd, plusz 30 százalékos adóvisszatérítés, ami fölmeleg 7-re, soha nem hozza vissza az árát, soha, de soha, és ezt újra és újra el kell mondani. Nem hiszik el, nem tudom, miért. Az intézménynek ezt tudnia kellene. Andy Vajna se fogta föl, csak amikor már a *Saul fia* Oscart nyert, hogy aha, akkor itt lehet, hogy úgy tudunk jobban lavírozni,

hogya ezeket az embereket figyelembe vesszük. Ő egy kicsit okosabb volt. És valószínűleg ugyanez vonatkozik a színházra. A színháznál ha tudnák azt, hogy különböző társulatok már réges-régen elviszik az előadásukat vidékre, a Krétakör, Schilling Árpád ezt csinálta évekkel ezelőtt, és mi is, különböző pénzeket megspórolva vagy alternatív pályázatokat találva a legkisebb településekre is eljuttattuk az előadásainkat, hogyha erről fogalmuk lett volna, akkor nem hozzák létre a Déryné programot, ami megint nagyon sokba kerül és ugyanerről szól, de a kettő nincs egymással kapcsolatban, nem megsegíti ezeket a kezdeményezéseket, hanem ellene megy. Nem ismerik a közeget, nem tudják, hogy mit miért és mire hoznak létre.

24

Mélyi A múzeumok területén mostanra Demeter Szilárd szavával élve legalább három erőközpont van: Baán László, Demeter és L. Simon László. Nem hoztak létre egy hatóságot vagy intézményt, ami koordinálná a közgyűjteményeket. Kinevezték L. Simont koordinátornak, majd mióta ezt bejelentették, nem történt semmi. Tehát ha kineveznek valakit, akkor sem történik semmi. Ugyanez a helyzet a szimbolikus köztéri emlékművek állításánál. A kormány közelében mindig akadnak emberek, akik ezeket javasolják. Kővér László javasol a Kossuth térre, Schmidt Mária különböző ünnepségekre, emlékévekre, de nincs egyetlen központi hely, ahonnan ezek kisugároznának. Ugyanígy, a vidéki emlékműveknél meghagyják a helyi polgármestereknek vagy a helyi megyei vezetőknek, hogy ők is állíthassanak azt, amit akarnak. Tehát

tulajdonképpen egy ilyen furcsa, kiszervezett rendszer alakul ki, amiben nagyon könnyű kézivezérelni, amiben nagyon könnyű csiki-csukit játszani. Minden egy pillanat alatt átalakulhat, és megfordulhat egy-egy emlékműnek a jelentése is. Ez az orbáni rendszer sajátossága. Az meg, hogy milyen korszakkal tudunk párhuzamot vonni, szerintem nagyon változó. Mostanában a képzőművészetre nem a nyolcvanas évek a jellemző párhuzam, hanem a hatvanas vagy a hetvenes évek. Vajna észrevette azokat a kezdeményezéseket, amelyeket jó aczéli hagyomány szerint hagyni kell kibontakozni. Tehát megint egy kis szabadságot lehet biztosítani ennek, annak, amannak. Ha nincs már ez az aczéli elv és a kis szabadság sem, akkor jönnek az ötletek: ki Hadikról, ki Petőfiről akar filmet csinálni; rengeteg pénzünk van, odaadjuk.

Hajdu Még egy nagyon fontos dolog ezzel kapcsolatban eszembe jutott. Ott kezdődik minden, hogy az egyes részlegek, területek önrendelkezését felszámolták, tehát nincs autonómia, mert ha lenne, akkor már az intézményesülés is logikusabban következne, ugyanis az belülről jön, a filmes, a képzőművészeti vagy a színházi mikrotársadalmakból. Ezeket felszámolták. Ezzel kezdődött. 2010-ben Vajna – sokan a kollégáim közül nosztalgiával emlékeznek rá –építette a grádicsot ehhez, ő számolta föl az autonómiát és kriminalizálta rendkívül arrogáns és agresszív módon az egész filmszakmát. Ez volt az első dolga. Egyébként nem egyedül, voltak segítői. Ráijesztett a teljes filmszakmára. Nem voltak megjelölve főbű-

nösök, hanem úgy egyben az egész volt bünszervezet. A filozófusokkal ugyanez történt előtte, talán pont előtte volt ez, ők voltak kipécézve, bizonyítékok és természetesen mindenféle végeredmény nélkül. Ennek az volt a következménye, hogy az emberek megijedtek, és elkezdtek nagyon gyorsan besorolni, mint a vaspor a mágnes köré, és teljes mértékben átrendeződött az egész egy-két év alatt. Az ember körülnézett, és a lázadók már ott voltak a másik oldalon, ez történt. Már az új rendszerben pályáztak, és hiába mondta pár ember, hogy nem lehet addig továbblépni, és nem lehet addig egy asztalhoz leülni, amíg meg nem alapodunk az autonómia kérdésében, mert ha az nincs, akkor attól kezdve teljes a kiszolgáltatottság, kézből fogják etetni a filmeseket. A személyes érdekek fontosabbak voltak. Ha akarok, adok, ha akarok, nem adok, és kész, mint ami most az Inkubátorral történik. Végigjáratták ezeket a srácokat ezen az egész cirkuszon, fölrakták őket a színpadra, hogy megnyertétek, megcsinálhatjátok a filmeteket. Egy éven keresztül készítették elő, és aztán azt mondják, hogy mégsem, bocss, és nincs indok, nincs magyarázat. Azt mondják, hogy titok, ez volt a válasz, amikor két producer megkérdezte, hogy miért. Erről nem beszélhetünk. Bocss.

Herskovits *Az irodalompolitikáról még nem beszélünk. Ez a terület azért speciális, mert egyrésztől nem olyan forrásigényes, mint a filmgyártás, másrésztől nyilvánvaló, hogy az írók, ha írni akarnak, és ebből akarnak megélni, akkor rá vannak szorulva az állami mecénatúra-rendszerre. 2015-ben a Kárpát-medencei*

Tehetséggondozó Nonprofit Kft.-vel indult az irodalompolitika. Voltak mélypontok meg hullámhegyek, amikor például a Térey-ösztöndíjat megkapták olyanok is, akik arra érdemek, de azért itt is elég egyértelműen látszott a politikai szándék, akár ha Orbán János Dénes Kossuth-díjára gondolunk, aki sokak szerint tehetséges költő, ám nem ez a fő érdeme a kormány szemében. Tehát az a kérdés, hogy mit okozhat ez a rendszer az irodalompolitikában meg az irodalomban, hiszen ha az írók egy idő után, azok az írók, akik valóban tudnának teljesíteni, nem kapnak támogatást, egzisztenciális okokból el tudnak távolodni a szakmától.

Radnóti Beszéltünk az előbb az autonómia meg nem létéről, de ugyanúgy beszélhetünk, és ez is a kultúrának a része, a kulturális autoritás hiányáról, tehát arról, hogy vannak emberek és vannak művek, amelyek tekintélyre vergődnek vagy tekintélyre tesznek szert, vagy eleve evidens a tekintély. Ez nem egyenlőség kérdése, ez meritokrácia, az érdem dönti el, és azt, hogy ezt tökéletesen nem veszik figyelembe, nagyon figyelemreméltó általában és az irodalomban is. Például a filozófusbotrány azt szorgalmazta, hogy olyan világszerte ismert filozófust kriminalizáljanak, mint Heller Ágnes, és ezzel az egész „bandáját”, akik között olyan emberek is szerepeltek, akiknek az égvilágon semmi közük sem gondolatilag, sem ismeretségleg hozzá nem volt. És amikor az irodalomról beszélünk, akkor nem mondhatom azt, amit Szabolcs mondott, hogy átálltak. Nem volt semmi átállás, szinte alig tudok olyan akár csak figyelemre méltó íróról, aki az

egyik pillanatban még a liberális vagy a kritikai oldalon állt, és a másik pillanatban a másik oldalon találta magát. Volt aztán egy tulajdonképpen eredeti baráti kompánia, amelyből a Magyar Művészeti Akadémia kinőtte magát, voltak olyan konzervatívnak tekinthető írók és más művészek, akik ott találták meg a maguk lehetőségeit és egyben azonosultak is azzal a kormányzati, mondom, nagyon bizonytalan ideológiával, amelyet semmiképpen nem lehet konzervatívnak nevezni, de ők úgy gondolják, azt hiszik, hogy ez a konzervatív oldal. A dolgok mindig vegyesek, mert azért vannak figyelemre méltó kulturális jelenségek. Ha múzeumügyről beszélünk, akkor a Szépművészeti Múzeum – most már együtt a Magyar Nemzeti Galériával – sikertörténet, de erre sokan mondják, az az ára, hogy egy hatalmas pénzösszeg ott összegyűlik, ami viszont legatyásít, elszegényít és általában ellehetetlenít más múzeumokat. Ami az irodalmat illeti, valóban régi problémája volt a magyar irodalom mecenatúrájának, támogatásának, hogy a fiataloknak voltak ösztöndíjai, az öregeknek voltak babérkoszorúi, vagy lettek babérkoszorúi, amelyek kitömött pénztárcával is jártak, de a középgenerációnak nem volt semmije. Ezt végül is a Térey-ösztöndíj elkezdte megoldani, és ha azokat a neveket, akik Térey-ösztöndíjat kaptak, megnézzük, nem egy rossz lista. Egészen felhőborító név talán nincs is az ösztöndíjasok között, vagy nagyon kevés van. Minden tisztelet azoké, akik ennek a hatalomnak a kezéből nem vesznek át kenyeret vagy pénzt, de azokat sem lehet elvetni vagy elutasítani, azokat az egyébként kitűnő írókat,

akik elfogadták a lehetőséget. Ha visszatérek most az irodalom tekintetében az autoritás kérdéséhez, mindig megdöbben az, hogy ennek semmilyen szempontja nincs. Örök példám Rakovszky Zsuzsa, aki írt egy regényt, amelyik a 20. század elején játszódik, amelyben rendkívül rossz színben tűnnek fel a forradalmárok, a galileisták, a különböző baloldali értelmiségiek, és a regénynek egyértelmű főhőse egy konzervatív bíró. Na most nem láttam sehol, hogy Rakovszky Zsuzsa – aminek bizonyára nem örült volna – ennek a rendszernek az autoritásával vált volna ezzel a konzervatív beállítottságával. De nem láttam Bereményi autoritássá válását sem, hiszen köztudott, ez most már nem irodalom, hanem film, hogy ő készen állt arra és nagy tervei voltak, hogy a Petőfi-filmet megcsinálja Nyáry Krisztiánnal és másokkal együttműködve. De hát Rákay Philipet választották, és nem Bereményi Gézát. Ez tényleg mindent elmond.

Mélyi Régóta meg lehet figyelni, hogy a kultúra különböző ágai más-képp viselkednek a NER alatt, és ennek szerintem mélyre nyúló gyökerei vannak, mégpedig azért, mert vannak eleve erősebben beágyazott kulturális ágak, főleg az irodalom vagy az erre épülő színház. A rendszer-váltás után például az irodalom viszonylag gyorsan kiépített egy olyan intézményrendszert, ami megállt a lábán. Ehhez képest a gyengébb képzőművészet pillanatok alatt bedarálódott a NER-be. A színház területén – láttuk az SZFE-nél – eltartott egy darabig az ellenállás, ilyen például a Képzőművészeti Egyetemen el sem tudtam volna képzelni. A másik a

történelmi tapasztalat. Eddig nem volt Magyarországon olyan hatalmi elit, amelyet ne érdekelt volna a kulturális tekintély. Itt most ez mégis megtörténik: Orbán Viktor nem akarja, hogy Nádas Péter elismerje. Az, hogy ne legyen kíváncsi a politikai elit a kulturális tekintélyekre, még a populista vezetésű országokban is eléggé ritka.

P. Szűcs Szerintem az, hogy a hatalmat nem érdekli a kultúra, nem egészen pontos. Nem érdekli a magaskultúra. Fordulatot látok most ebben, valami körvonalazódik a káoszban. Olyan populista kultúrát támogatnak, amely kifejezetten szembemegy a tegnapi és a tegnapi előtti magaskultúrával. Körúton kívüli kultúrát akarnak, és ebben az esetben nem egyforma eséllyel vesznek részt a különböző kulturális szereplők. Nem kétséges, hogy a film vagy a köztéri szobrászat jóval nagyobb eséllyel pályázhat arra, hogy ezt a populista hangot megüsse, mint az irodalom. A hatalom mindent mér. Azt is méri, hogy milyen mértékben vesznek az emberek magukhoz bármiféle kultúrát, és arra a fajta kultúrára, amely ezt a popularitást teljesíteni tudja, ráépít. Az egyetlen szempont, amit körvonalazódni látok, és elég rémületes, ez pedig a nacionalizmus. Rákay Philiptől Szóke Gábor Miklóson át a székelyvicces Orbán János Dénesig terjed a skála. Nincs más magyarázat, mint a mérhető nacionalizmus jelenléte. Örülnék, ha ebből vita alakulna ki.

Mélyi A Zámbo Jimmyről szóló film bemutatta ezt a teljes szakadást. Jimmynél világosan megmutatkozott, hogy van a lemezbolti Magyar-

ország, ahol érvényesek a popszakma tekintélyei, és van a kazetta-Magyarország, ahová Jimmy tartozik. Az Orbán-rendszert a kazetta-Magyarország érdekli.

Hajdu Nemcsak a művészvilág vagy a tudományos élet tekintélyei nem izgatják a rendszert, hanem az sem, hogy mondjuk, a magyar kultúra mit jelent külföldön. Ez teljesen érdektelen. A Kazetta-Magyarország termékei belföldre készülnek. A hatalom megtartása a cél. Mert Orbánt nem Ausztriában fogják vagy Cannes-ban fogják megszavazni miniszterelnöknek.

Herskovits *De az nem adna hozzá, ha Cannes-ban is megszavaznák?*

Hajdu Hát igen, persze ha van egy nagy nemzetközi siker, azt nyomban kisajátítják. Velem ez konkrétan megtörtént. A 8-as pályán futva megcsináltunk egy filmet úgy, hogy semmilyen állami támogatás nem volt benne, és semmi közünk nem volt az egész szisztémához. Külföldön nagy sikert értünk el vele, mire egy államtitkár azonnal a nagy magyar filmsikerek közé sorolta. Ez az *Ernellának Farkaséknál* című film volt. A következő ütemben már fönt volt a filmintézet honlapján, mint magyar filmsiker. Tiltakozni sem tudtál ellene. Nagyon nehéz ügy, mert egy csomó mindent, főleg a közösségi műfajban nem tudsz kontrollálni, mert azt mondja az operatőr, a színész vagy a többi munkatárs, nekem az nagyon jó, ha tudnak róla. Lényegében lehetetlen a rendszeren kívül maradni. Jancsónak felrötták, amikor azt mondta, hogy belülről bontja, rohasztja a rendszert. Szok-

ták mondani, ha nem csinálom meg én, megcsinálja más, és nem az ő pénzük, amit adnak, hanem közpénz, tehát ugyanúgy föl kell azt használnom, és ebben van igazság. Sokkal keményebb a helyzet, mint bármikor. Gazdag Gyula minden idők legbetiltottabb filmrendezője volt kilenc filmmel, de azt a kilenc filmet mégiscsak megcsinálta. Mi viszont nem csináljuk a filmeket, element tíz év az életünkéből, az új generáció pedig egyszerűen nem tud elindulni a pályán. Nem csinálhatják meg a filmjeiket. Sokan feladják és elhúznak innen. Elmennek, eldőlnek. Alkoholizmus, öngyilkosság, ennyi. Ja.

Herskovits *Akkor térjünk rá az építészetre, Juli is azzal kezdte, hogy az is egy nagyon fontos témája a rendszernek, bár szerintem az építészet is átpolitizálódott, ide tartozik a Mol-torony, a néprajzi múzeum is. Ez az irány, és Lázár János is megmondja, hogy mi lenne a helyes építészeti vonal. Közben az örökségvédelmet leépítik, most például 168 embert tettek lapátra, ennyi embert bocsátottak el egy körülbelül négyszázvalahány fős hivatalból. Tehát láthatóan ez a része nem érdekli a kormányt, nem is érdekelte korábban sem, miközben itt is ugyanarról beszélünk, amiről eddig: a kormány az ízlését átörölteti akkor is, hogyha egyébként ez az ízlés nem biztos, hogy kulturális értéket képvisel.*

Mélyi Nem hiszem, hogy ez ízlés kérdése. Nem gondolom, hogy a politikai elit ízlése a vár átépítésének az esztétikájával esne egybe. Ez szintén a populizmus velejárója és egyszerűen beleilleszkedik abba, amit

Kövér László képvisel: legyen úgy, mint régen volt. Tulajdonképpen ezt már átfordították, és az lett belőle, hogy legyen olyan, mintha régi lenne. Semmi mást nem építenek, csak díszleteket, és ezeket is csak a szimbolikus helyeken. A Kossuth teret, vagy a Várat megpróbálták így átalakítani, miközben el nem tudom képzelni, hogy Zoboki Gábor, aki jó építész, belül mit gondol erről a várátépítésről. Ez számomra felfoghatatlan. De itt is különböző emberek kezdeményezései érvényesülnek. Ha megnézzük a városligeti projektet, azt látjuk, hogy Baán terveiben eredetileg kortárs építészek által épített épületek szerepeltek, majd jött a politikai akarat valahonnan fentről, hogy rendben, de a Közlekedési Múzeum helyén építsük föl azt a régi rettenetet. Nincs ebben semmilyen különösebb központi akarat vagy ízlés, ez is ugyanúgy egy populisták cikkcakk.

Radnóti A szabadság megfosztása az ellenzékre, a kritikailag gondolkodó emberekre is kiterjed. Megemlíteném, hogy végül is nem volt valódi vita a Zene Házáról a Városligetben, mert ellenzéki beállítottságú embernek nem szabadott tetszenie. Komoly nehézségekkel kerültem szembe, amikor a Facebookon azt a botrányos kijelentést tettem, hogy nekem tetszik.

P. Szűcs Legyen úgy, mint régen volt, hm. De hát van egy új fázisa az építészetnek, amelyet Lázár János hirdetett meg: legyen az új építészeteknek példaképe a Lechner–Kós Károly-Makovecz-vonal, és ez már a Zene Háza, illetve a vármásolat között egy harmadik út. Ez az, amit

én hangsúlyozok, ez lenne ugyanis az említett kánon, azaz a követendő irányvonal. Az épület nem tud hazudni, kifejezi azt a hatalmi akaratot, amelynek jegyében létrejött, és ez már nem ugyanaz, mint tizenöt évvel ezelőtt. Úgy gondoltam, hogy beszéljünk erről most, amikor a kígyótojásban látszik, hogy tekereg benne valami, tudjuk, hogy az egy kis kígyó, de nem mutatja még magát.

Hajdu Hát ez elég régóta készülődik. Megpróbálok röviden elmesélni egy történetet. 2002-ben a választás idején, kampánycsendben kezdeményeztünk egy akciót. Fiatal filmrendezők és vágók vettek részt benne. A kampánycsendre időzítették *A Hídember* és a *Bánk bán* bemutatóját. A *Bánk bánt* Káel Csaba rendezte, Zsigmond Vilmos fényképezte, operafilm, *A Hídembert* pedig Bereményi Géza. És akkor már nagyon nagy problémák voltak, teljesen megkerülve a filmszakmát osztották ki pályázat nélkül ennek a két filmnek a pénzt, nagyon sokat. Arra a két filmre annyi pénzt adtak, mint az összes többire együttvéve, plusz abban a filmes kosárban még benne volt Orbánék kampányvideó-dokumentációja is, emlékszünk rá, hurkát tölt, ilyesmi. Elhatároztuk, hogy tiltakozunk az eljárás ellen, és azt a pillanatot vagy azt az eseményt választottuk, hogy kampánycsendben bemutatják a *Bán bánt* az Uránia mozi újramegnyitásával összekötve. Nyilván nem szerepeltünk a meghívottak között. Mentünk meghívó nélkül, belógtunk négyen röplappal, amire semmi más nem volt fölírva, csak az, hogy mennyi ment el erre a két filmre, és meny-

nyi ment el az összes többi filmre együtt. A számadatok és a nevünk volt ráírva. Hozzá kell tegyem, az összes nagy, akkor aktív rendezőt és filmes szakembert felhívtuk, és megkérdeztük, odaírhatjuk-e a nevüket a petíció alá. Senki nem adta a nevét. Tehát maradtunk mi páran, fiatalok. Gyülekeztek az emberek, vörös szőnyeg vezetett a bejárat felé. Olyan volt az egész, mint egy családi ünnepségen. Egy adott ponton a fények megváltoztak, a bejárat felé irányultak a reflektorok, megjelent Orbán Viktor a feleségével, mögötte lépdelt a vezérkar. Bevonultak, mentek föl az erkélyre. Orbán közben kezezett mindenkivel, ahogy ment föl a lépcsőn. Fölmentünk mi is, beraktuk a röplapokat a kabátzsebbe, elkezdődött a műsor. Arról szólt, hogy a II. világháborúban a sztár színésznők, akik kimenekültek Argentínába vagy nem tudom hova, visszajöttek, és díjakat adtak át nekik. El is gondolkoztam azon, hogy nem kéne ebbe beleserendíteni. De az egész nagyon furcsa volt. Egyszer csak jön egy filmrészlet, filmhíradó az Uránia mozi megnyitójáról a Horthy-időkből, és egy az egyben az a képsor ismétlődött a filmhíradóban, ami előtte volt, Horthy jön be az Uránia bejáratán ugyanolyan koreográfia szerint. Kedveskedve rekonstruálták Orbánnak a szervezők. A szervezők. Nem hittem el, hogy ez megtörténik, és ha el is bizonytalanoztam pár pillanatra, hogy nekünk ott meg kell tenni, hogy rájuk szórjuk a röplapokat, hát akkor utána kétség nem volt, hogy ez meg fog történni, és meg is történt. Először azt gondolták, hogy konfettit szórunk, azaz tulajdonképpen ünneplünk, aztán elkezdték olvasgatni, hogy mi

van a cetlikre írva, de addigra mi már mentünk kifelé. Gyorsan berakták a Himnuszt, hogy elüssék a dolgot. Később az a hír járta, hogy Orbán kezébe vette az egyik rölapot, és megkérdezte Meskó Zsoltot, aki az ünnepséget szervezte: kik ezek? Meskó mondta, hogy fiatal filmrendezők. „Na, ezeknek egy fillért se!” – mondta állítólag Orbán. Mindez a választások előtt történt, amit aztán elvesztettek. De az első dolga volt 2010-ben, hogy sóval hintse fel a filmes terepet. A Horthy-nosztalgia azóta él, és a rekonstrukció nyilvánvalóan központi akarat.

Mélyi Inkább úgy mondanám, hogy egymásba olvasztják az 1800-as évek végét és a Horthy-korszakot. Juli felvetésére mondanám, hogy az üzleti szereplők egészen másfajta épületeket építenek: a MOL-torony nem Makovecz-épület. A stadionok közül csak a felcsúti stadion Makovecz jellegű, a többi valahogy mégiscsak olyan, hogy könnyen fel lehessen újíteni. De most például itt van a Fradi pálya melletti hatalmas, 78 milliárdos költséggel épült MVM Dome kézilabdacsarnok, ami már valamiért nem használható nemzetközi meccsre. A Lázár-féle kijelentést egyébként nem vettem annyira komolyan, nem gondolom, hogy ez egy kígyótojás szindróma lenne, inkább olyan, mint amikor L. Simon beszélt a régészeti megújításáról, amit már sokadszor próbál, de ilyenkor mindig rákoppintottak a fejére, és mindig leváltották valahonnan.

Herskovits *Friss hír, hogy a pilis-csabai campus helyén is új épületet emelnek, a Pázmány Péter Katoli-*

kus Egyetem volt campusa helyén akarnak kereszténydemokrata identitásnevelő, képző, ahogy ők szokták hívni, egyetemszerűséget létesíteni. Van-e esély arra, hogy néhány generáció múlva tényleg kitermelik a saját értelmiségi holdudvarukat, akik már könnyen alakíthatók lesznek kulturális szempontból is?

Radnóti Ha röviden kell válaszolni, akkor erre kevés esélyt látok, ugyanis ehhez valóban valamilyen markáns ideológia kellene. Ehhez markáns mesterekre, markáns tanárookra volna szükség, ez mind nem látható. Tehát a jövőt vezető értelmiségit mégiscsak azok képzik ki, akik most professzorok és egyetemi oktatók. Nem látok ilyeneket.

Hajdu Ezekben a pillanatokban nyitja meg az új brancs az Ódry Színpadot, a régi SZFE éppen most kezd tiltakozni. Az a helyzet, hogy a mi nemzedékünk valószínűleg a legszerencsésebb generáció volt az elmúlt években. Viszonylag fiatalon megtapasztalhattunk egy aránylag szabad világot, amikor azt kezdtük érezni, hogy nincs fölöttem semmi, nem valamihez képest csinálod a dolgokat. Nem kell ellenállnod és nem kell lojálisnak sem lenned. Szépen lassan a 2000-es évek környékén ez az új generáció kulturálisan elkezdett fölkerülni az európai térképre és kifejezetten jó volt Európában és a világban azt mondani, hogy magyar vagyok, mert az szexi és cool. Nekem az a félelmem, hogy ez a rendszer teljesen lenyomja a mostani új generációt, melynek tagjai nem is tudják, hogy miben vannak. Nincs emlékükhöz a korábbról, ebben nőttek fel, nekik ez a normális. Ne-

kem van emlékem arról, hogy milyen volt tizenöt évvel ezelőtt, össze tudom hasonlítani, és tudom, hogy szabadabb világ volt. A fiatalok csak ezt ismerik. Egy fiatal filmrendező sráccal jöttünk haza Pozsonyból a visegrádi országok fesztiváljáról, és mondja, nem gondolta eddig, hogy olyan ekkora a baj itthon, most jött csak rá. Hát, mondom, nem gondoltad, mert nincs összehasonlításod, nem tudod, hogy mihez képest van a baj. Elfogadtad így, ahogy van, és ebből nagyon-nagyon nehéz startolni, miközben én ötvenévesként a fiatalokra várok, hogy mozduljanak meg.

Mélyi Elsorvasztani sokkal egyszerűbb, mint újat építeni. Közben ott van Nyugat-Európa meg a globális világ. Ha megnézem a képzőművész hallgatókat, csak az Instagramra függesztik a tekintetüket, az még egyelőre határtalan. Tehát a maiak a nemzetközi globális világhoz mérik magukat. Most még.

Herskovits *Várjuk a hozzászólásokat.*

Váradi Júlia Azon gondolkodtam, hogy a kérdésfeltevés, a kánonképzés helyes-e, mert szerintem szó sincs kánonképzésről. Mindössze arról van szó, amit Kerényi Imre mondott annak idején, most mi jövünk. Azt akarta, hogy azok, akik eddig voltak, ne legyenek, és akik most jönnek, majd olyanok legyenek, mint amilyeneket mi jónak tartunk. És szerintem ez hívószóként máig uralja Orbán Viktorék kultúrpolitikáját. Tehát nem arról van szó, hogy ki akarják alakítani az új irodalmi vagy a képzőművészeti, építészeti

kánont, az a cél, hogy legyenek olyan embereik, akiről biztosan tudják, hogy őket támogatják. Juli nem ért ezzel egyet. De nem látom, hogy kánonképzésben bármiféle lépést meg tudtak volna tenni. De engem ez nem is érdekel. Képezzék a kánonjukat, ha akarják. Ennél sokkal nagyobb bajt látok. Az az érték, és itt azért erről volt szó, hogy az az érték, amit a kultúra, a mi elképzeléseink szerint és nem feltétlenül az elit kultúra legmagasabb szintjét értem ezen, de amit mi kultúrán értünk, olyan mélyen földbe van taposva, hogy az ma már majdhogynem szitokszó. Tudjuk, hogy az értelmiség szerepe ma mit jelent, hogy az negatív előjelű dolog, és hogy mindent, ami ehhez a fogalomhoz tartozik, egészen új megvilágításba helyezi, helyezte és akarja még helyezni a továbbiakban is ez a mostani kultúrpolitika. Azt hiszem, hogy az a kígyó már kikelt a tojásból.

P. Szűcs Engem igazolsz, bocsánat.

Váradi Hogyne. Még a szocreál idején írták le, hogy majd ilyennek kell lennie az építészeti gondolkodásnak. Révaiék elvárták és megfogalmazták, de a törvényben, megnéztem, nem szerepelt ez így. Most beleírják. Bele merik írni, hogy ők miféle várnak el az építészeketől? Ma már olyan határokat lépett át a magyar kulturális kormányzat, amilyenre senki soha nem is gondolt volna. Na most ami ennél még szomorúbb szerintem, az az, hogy ezzel mi már nem tudunk mit kezdeni. Mi, akik itt ülünk, és hát szomorúan nézek körül, hogy azért nem sok fiatal ember arcát látom. Talán Szabolcs a legfiatalabb...

Barna Imre Én is azt gondolom, hogy a várrekonstrukció tekintetében vagy a csodaszarvasnál, esetleg egy-egy Rákay Philip-film esetében, ami milliárdokba kerül, látványosan kiderül valamiféle izlés, de én azért erőteljesen kétségbe vonnám azt, hogy itten tudatos szándék lenne valaminek a megvalósítására. Radnóti Sándornak volt régebben egy olyan írása, amiben arról volt szó, hogy nincs kultúrharc, mert nem érdekli őket. Szerinte ez ma is érvényes, nem érdekli őket, csak közben előbbre haladtak a dolgok, és az intézmények mégiscsak megcsinálódznak, a milliárdok valamire mégiscsak elköltődnek. Fölmerül bennem a kérdés, hogy vajon működik-e a Tóth Gabi, Szikora Róbert, Nagy Feró vonal mint népszerű valami. Van ennek közönsége? Mi az, ami közös nevezőre hozza Nagy Ferót és mondjuk, Rákay Philipet?

Radnóti A hatalom...

Barna Hát erről van szó, de ez nem kánonképzés, ez hatalmi kérdés, tehát a mi jövőnk. Rakovszki Zsuzsa valószínűleg azért nem került be a kánonba, mert nem adta a jelét annak, hogy szeretné. Tehát nem a művön múlik, hanem a szereplésen. Na, ennyi.

P. Szűcs Először is, a kultúra nem azonos a művészettel, a kultúra nagyobb befogadóernyő, amelyben benne van a művészet is, és még sok minden más. És mert mi most csak a művészetről beszélgetünk, minket e pillanatban csak az érdekel, hogy melyik művészet az, ami feltétlenül lojális a hatalomhoz, és melyik független tőle. De úgy érzem, hogy ez a függetlenség is csak egy buborék, és

fogalmunk sincs róla, hogy mi van a buborékon túl. Azt kérdezem a kedves és szobányi közönségtől, hogy vajon kik azok, akik többször nézik például a televízió 5-ös csatornáját, például az Ez itt a kérdés műsort. Én nem tudom, lehet, hogy ez az életkorból is következik, de nem hiszem, hogy a fiatalok ebben jobban állnának. Van-e valaki, aki rendszeresen olvassa, mondjuk, az *Origónak* vagy a *Magyar Nemzetnek* a kulturális oldalait? Élünk a mi buborékunkban, és fogalmunk sincs azokról az elszigetelt jelenségekről, amelyek kívülesnek látókörynkön. Külpolitikailag most el vagyunk szigetelve, sok mindenben gazdaságilag is, ez bekövetkezhet a kultúrában is. Undorodunk attól a kínálattól, amelytől elzárjuk saját magunkat, miután ők is elzárják magukat a globális kultúrától vagy esetleg a más típusú kultúrától. Így attól félek, hogy magunknak sincsen igazán fogalmunk, hogy mi is történik tulajdonképpen ezen a fronton. Az akolmeleg hangulatban üldögélünk.

Kardos Julianna Nem láttam az 5-öst, de tudom, hogy kik nézik és dicsérik. Vannak, akik szeretik. Csak azt szeretném mondani, hogy a kultúrába a tudomány is beletartozik. Nem mintha ott más lenne a helyzet. Három éve megy a vita erről, hogy miért einstandolták az akadémiai kutatóintézeteket. Ugyanaz történt velük, mint az egyetemekkel és korábban a CEU-val. Az Alkotmánybíróság, valószínűleg nem függetlenül az uniós követelményektől, hirtelen megtámasodott és hozott egy elfogadható határozatot, de a tudomány szabadságáról nem volt szó. Az Akadémia

megpróbál valamit lépni. Nemrég a Fizikai Osztályon felmerült, hogy ki hogyan fogja működtetni az intézeteket, mire az egyik fizikus akadémikus a Műegyetemről azt találta mondani, hogy adjuk el. A hülyeségnek nincsenek határai, de lehet, hogy bekövetkezik. Még egy vicces történet. Olvasom, hogy a Csekonics Program (*derültség a hallgatóság soraiban*) dugába dől, mert kezdének elfogyni a milliárdok. Na most nem tudom, ki volt az a hülye, aki Csekonics báróról nevezte el a programot. Vajon tudta-e, hogy ki volt ez a milliárdokat elherdáló főnemes? Nevetséges az egész.

Radnóti Még egyszer és utoljára a kánon kérdésére. A kánon jó próbája volt hosszú időn át Magyarországon, legalábbis 1948 óta az állami díj. Ez mindig vitatott kérdés, hogy az állam díjazzon-e, vagy pedig a könyvkiadó, a Tudományos Akadémia díjazzon. Magyarországon az állami díjak honosodtak meg. Az állami díjnak a különböző korszakokban a lojalitás a feltétele, de mindig volt egy másik törekvés is, nevezetesen az alkotó szakmai tekintélye. Hihetetlenül felizgatta a közönséget, amikor Pilinszky János végre Kossuth-díjat kapott, és így tovább. Na most ha az idej Kossuth-díjakat megnézzük, akkor pontosan a fordítottját látjuk, lényegében csak és kizárólag a lojalitás számít. Véletlenül természetesen felkerülhet a listára egy-egy jó költő, mint Ágh István (ő valamilyen plecsnit kapott), bekerülhet egy nagy festő, mint Bukta Imre, de ez nem kánonképzés. Ott is a lojalitásról vagy legalább az illojalitás hiányáról van szó, nem a nagyságról vagy a jóságról.

P. Szűcs Azt kérdezem, hogy a populista nacionalizmus nem kánon? Ha többé-kevésbé, tízből kilencben ez a fajta populista nacionalizmus az, ami érvényesül, akkor ez bizonyos értelemben kánon.

Radnóti Nem kánon, mert ez egy szégyenlős ideológia, amely nem tárja ki az összes következményeit. Voltak a kezdeti kánonképzésnek sikertelen és emlékezetes töredékei, mint Nyíró József, Wass gróf, Tormay Cécile és így tovább. Ezek nem voltak sikeres dolgok. Hát azért egy Orbán-hívó magyartanár is jól tudja, hogy mit ér Wass Albert.

Mélyi A képzőművészetben mondjunk már olyan nagy kiállítást vagy olyan nagy hírt kapott kiállítást, akár a legorbánibb értelemben, ami az elmúlt években tényleg valami lényegeset mondott vagy bármit mondott volna. Vagy említsünk egy-egy műalkotást, bármit. Nem tudunk ilyet mondani. Tehát nincs kánon. Ha meghatározó művek nincsenek, akkor abból nem lesz kánon.

Hajdu Azért nincs, mert elhatározhatják ugyan, hogy most milyen irányba megyünk, és mondhatják, hogy történelmi filmet kell csinálni vagy legyen ilyen típusú építészet, és le írnak három nevet, mondván, hogy ez az irány. De csak akkor lesz érvényes, progresszív, jelen idejű, hatásos, hogyha az, aki csinálja, magától jön rá, hogy ezt kéne csinálni, és nem az van, hogy ki adják neki direktívában. Ha nekem nekem eszembe jut, mert nagyon érdekel a 19. század, a forradalom és Petőfi, és erre van egy iszonyatosan jó filmnyelvi gondolat, egy vízióm, és ezt meg akarom

csinálni most, 2023-ban, abból kisülhet valami. De ha ez úgy történik, hogy politikai korifeusok találják ki, és keresnek hozzá egy rendezőt, és megíratják valakivel, majd kiválogatják rá a szereplőket, abból katyvasz lesz, mert nincs szerzői vízió, nem születhetik meg a művészet, ennyi.

Radnóti Nagy híve lennék a történelmi filmeknek, imádom az angol és a francia történelmi filmeket, nagy-szerűek, és valóban szeretnék például arról egy magyar filmet, hogy Bélának a koronát kellett-e választani, vagy a kardot. Nagyon izgalmas kérdés.

Hajdu Vagy Budapest ostroma!

P. Szűcs Bocsánat, a sikertelen kánonra való törekvésről eszembe jut az a vicc, amikor az uszodában megkérdik a delikvenstől, tud-e

úszni? Nem. És ha megfizetem? Próbálkoznak ugyan fizetéssel, e pillanatban mégsem születik meg a mű. De olyan erőteljes a tendencia, az akarása annak, hogy ez a kánon meglegyen, hogy az a kérdés, vajon a kánon ezek után létre tud-e jönni pusztán azáltal, hogy megfizetik.

Radnóti Tényleg ilyen erőteljesen gondolod ezt?

Mélyi Folytatom a hasonlatot. Ha ideültetnék az MMA képzőművészeti szakosztályát, amelynek tagjai ugye a fő kánonformálók lennének ezen a területen, és mindenkinek kiosztanánk egy papírt, hogy írják már föl az elmúlt tíz év legjobb műveit, hát egyrészt felírnának mindenfélét, egymással se értenének egyet, utána viszont szénné röhögnék magukat a másik listáján.

Szerzőink könyvei

